

Ключевые слова: трансформація, традиція, мотив сделки дьявола с человеком.

K. LABAY

TRANSFORMATION OF THE FAUSTIAN'S PLOT AT THE NOVEL BY CHRISTOPHER FOWLER "SPANKY"

The article analyzes the novel by Christopher Fowler "Spanky", which focused on the subject-image level to the tragedy of Johann Goethe's "Faust", complicating Faustian motive of contact with extraterrestrial intelligence.

Key words: transformation, tradition, pact with the devil.

УДК 821.133.1.09 (65)

Ігор ЛОГВІНОВ

МАГРИБСЬКА ВЕРСІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМООТOTOЖНЕННЯ

У статті йдеться про амбівалентність концепту магрибської франкомовної літератури, висвітлення основних етапів її розвитку та особливостей проблематики. Дослідження виокремлює основну рису магрибської франкомовної літератури: пошук ідентичності.

Ключові слова: магрибська франкомовна література, автохтонність, ідентичність

Проблема самоототожнення в контексті постколоніальної літератури не лише залишається актуальною в літературі, але й може розглядатися нами під абсолютно різними й новими кутами в світлі геополітичних політико-культурологічних змін.

Поєднуючи в собі специфічні риси як Сходу, так і Заходу, франкомовна література Магрибу є складним явищем, оскільки, є дивним сплетінням арабської, берберської та французької культур, «збагачуючи картину світового художнього мислення багатоманітністю й різнобарвністю численних національних варіантів» [10, с. 23]. Магрибський літературний феномен був предметом дослідження знаних європейських і російських літературних критиків, таких як: К.Ясін, Ж.Деже, В.М.Люсберг,

Ж.Мак Гіббон, С.В.Прожогіна. Однак на теренах України дана література продовжує залишатися terra incognita і вимагає ретельного літературознавчого аналізу.

Метою даного дослідження є аналіз концепту магрибської франкомовної літератури, висвітлення основних етапів її розвитку та особливостей проблематики.

Географічно Магриб складається з трьох франкомовних держав – Алжиру, Тунісу і Марокко –, знаменуючи собою дві країни: одну з африканськими витоками, із втраченою індивідуальністю, самотньо пережитим жакливим минулим, що відтворюється письменниками й у ХХ ст., та іншу – з пошматованого політичними та соціальними протиріччями сьогодення. Кожна з цих магрибських країн дала свої відгалуження й, таким чином, можна стверджувати про існування марокканської, алжирської і туніської франкомовних літератур. Проте ми розглядатимемо їх як складові єдиного цілісного концепту.

Концепт франкомовної магрибської літератури почав інтенсивно розвиватися лише наприкінці 50-х років. Здобувши незалежність, країни Магрибу зіткнулися не лише зі «складними проблемами створення національної самостійної економіки, подолання бідності й архаїчності соціально-економічних структур, демократизації суспільного життя» [3, с. 3], а й проблемою формування власної літератури. Однак лише у 60-х з появою першої антології Альбера Меммі (у 1964 та 1969) [17] та публікаціями університетських праць (дисертація Абделькебіра Катібі про магрибський роман у 1979 [16]) франкомовна магрибська література була визнана окремим напрямком у світовій літературі [18, с. 9]. Як зауважив Жан Деже, ця література народилась «в індивідуальних пошуках інтелектуалів, що були незнайомі один з одним» [14, с. 45].

Плеяда франкомовних письменників-автохтонів, що стали осередком національних літератур Магрибу у 40-50-і роки, була представлена такими визначними постатями, як: М.Фераун, М.Діб, М.Маммері, К.Ясін, М.Бурбон, М.Хаддад, А.Креа, Ж.Сенак, А.Джебар, Д.Шрайбі, М.А.Лахбабі, А.Сефруї (Марокко), А.Меммі, М.Азіз (Туніс). Саме вони своєю творчістю визначили новий тип національної літератури «d'expression française» – північноафриканський варіант, національно специфічний для

кожної окремо взятої країни Магрибу [9, с. 19]. Письменники одного покоління, почасти різні за соціальним статусом і освітою, змальовували сучасність, яка «виникла на конкретній соціально-історичній основі, що відобразила дійсні протиріччя і конфлікти певного суспільства в певний момент його історії» [2, с. 138] крізь призму емансипації, відродження особистості, бунту.

Але кожен із них висвітлював проблему самоідентифікації та національної приналежності, виходячи з власного досвіду.

На нашу думку не випадковим є поява на літературному обрії в епоху гендерної революції таких франкомовних магрибських письменниць, як: Асія Джебар, Маргарита Таос, Джаміля Дебеш і бьорської письменниці Лейли Себбар – саме з ними пов'язане виникнення у франкомовній прозі не лише «жіночої проблематики», а й глибокого ліричного шару [7, с. 7]. Дослідниця Улюра Г.А. зазначає, що «Жіноче вторгнення» як визначальний чинник становища жінки <...> зумовлений органічним поєднанням у психології та світосприйнятті жінки «старого» й «нового», тобто <...> жінка активно вбирає необхідні новочасні запозичення із західноєвропейської культури, зберігаючи при цьому те краще, що було в автохтонній культурі. Така соціальна, психологічна й історико-культурна особливість франкомовної жінки-письменниці детермінує специфіку першої початкової стадії емансипації» [11, с. 4].

Специфічність нової літератури була зауважена критиками не одразу. Магрибські письменники, зокрема в Алжирі, спочатку вважалися представниками вже відомих напрямів: «північноафриканської літератури», «алжирської школи». Побутувала думка, що особливої («алжирської») школи не існує, а є просто французька література в Алжирі, і що «алжирські письменники є французькими письменниками родом із Алжиру [9, с. 12]. Ми поділяємо думку Джугашвілі Г.Я. стосовно того, що потрібен був певний проміжок часу, щоб магрибську франкомовну літературу не сприймали як групу «ізолюваних індивідуальностей» чи навіть «письменників-імітаторів», а визнали самобутньою незалежною літературою.

«Насичена драматизмом семилітня війна Алжиру за незалежність (1954-1962) змінила характер франкомовної літератури, яка орієнтується тепер на літературний досвід ХХ ст.»

Історичні події (найважливіша – Алжирське повстання 1 листопада 1954 року) відіграли роль своєрідного каталізатора, привертаючи увагу французьких критиків до творчості африканських письменників, магрибської франкомовної літератури, яка відтворює специфічні магрибські теми, залишаючись, однак, при цьому автентичною. Незважаючи на те, що творилась така література переважно в екзилі, вона відображає особливості проблематики саме магрибської суспільної особистості.

Поняття *магрибської франкомовної літератури* та термін, який його позначає, на жаль, не позбавлені двозначності. Насамперед, такий концепт містить у собі інструмент (французьку мову), місце походження та вираження (Магриб).

Амбівалентність феномену франкомовної магрибської літератури ґрунтується на протиріччях двох радикально відмінних культур, двох антагоністичних історій, двох різних народів зі своєю мудрістю та бажаннями, пронесеними крізь драму колонізації й акультуризації. Саме з них література черпає життєву силу й багатство. Водночас вони викликають також труднощі у детермінуванні напрямку магрибської літератури – хиткої дискусійної теми, сповненої непорозумінь та імплікацій [8, с. 13].

Література та культура Магрибу зазнали змін, які були результатом глибинних соціальних зсувів, трансформації у структурі традиційного автохтонного суспільства, сформованого на основі родоплемінних та феодальних стосунків. Французька експансія, проводячи колонізаторську політику, переслідувала мету встановлення єдиного франкомовного поля та субституцію автохтонної культури. Наслідком такої політики завойовників у країнах, в яких до моменту захоплення існували власна література та писемність, був занепад рідного культурного фонду та піднесення франкомовного. Однак колонізація для Африки була не лише негативом, але й позитивом. Стимулювання розвитку африканської літератури європейськими мовами було, безперечно, позитивним, значущим явищем.

Унаслідок подібної деконсервації та політики асиміляції відбувався розквіт літератур. У минулому, асиміляція до традицій та культурного спадку була викликана необхідністю згуртувати народ у боротьбі за незалежність. У період незалежності вона стала з одного боку реакцією на експансію іноземної культури та способу

життя, а з іншого боку, прагненням сформулювати уявлення про самозначущість нації [6, с. 89]. Потреба відобразити радикально новий зміст Африканського континенту призвела до повного оновлення форм вербального вираження. Якщо на межі 19-20 ст. у країнах Африки традиційними нормами вербального мистецтва були поезія та есе, то літературним жанром, що найкраще відповідав би велінню часу, став, насамперед, роман як нова форма для країн Магрибу. Письменники цієї епохи обрали роман (незнайомий із традиціями арабської словесності) як найефективніший інструмент аналізу та відображення реальності, оскільки роман «якомога точніше «наслідує» самий світ, саме суспільство, саму людину, водночас відтворюючи і моделюючи їх, оцінюючи і створюючи» [5, с. 21] та може існувати і розвиватися в даній країні лише за умови існування і розвитку в ній просвітництва [1, с. 71]. Очевидно, що за часів колонізації роман посідає найважливіше місце в літературі, а найвідомішими авторами залишаються вищезгадані романісти.

Необхідно відзначити вагомість магрибської літератури, яка поєднує географічно-лінгвістичний простір зі спільною культурою. Ми вважаємо, що було б великою помилкою перетворити Магриб франкомовних письменників у звичайну провінцію на культурологічному просторі Франції. Навпаки, варто підкреслити радикально протилежну, оригінальну та багату реальність, що поступово розвивалася під впливом великої кількості чинників протягом багатьох століть, беручи свій початок з античності. Країни Магрибу залишаються відкритими для історичних і політичних чинників, певних форм мислення та наслідування Заходу й сьогодні, незважаючи на те, що арабо-мусульманська цивілізація залишила свій відбиток у соціо-культурному просторі цих країн. Для вищеназваного мінливого поєднання французька мова є виключно голосом, інструментом, і Франція мала б пишатися тим, що більше п'ятдесяти років тому кращі магрибські письменники та мислителі обрали для свого творчого вираження саме цю мову. Це був найкращий спосіб, щоб відкрити для себе нові світи, – такі відмінні з одного боку, але близькі – з іншого. Світи, вимушені ще більше наблизитись один до одного завдяки історичному та географічному підґрунтю.

Фундаментальний зв'язок між магрибською франкомовною літературою та історико-культурологічним аспектом вирізняє її з маси так званої «колоніальної» літератури. Такі алжирські письменники, як: Луї Бертран, Робер Рандо чи марокканці, брати Жером і Жан Таро не можуть називатися представниками магрибської літератури, оскільки їхні твори позбавлені ідей Магрибу. Теж саме стосується і Франсуа Бонжану з Марокко, якому вдалося передати автентичний досвід на найвищому щаблі свідомості та поваги до культури за допомогою літературних творів, серед яких варто згадати твір «Сповідь дівчини з ночі» («*Les confidences d'une fille de la nuit*»). Проте автор бачить реальність лише очима чужинця, тоді як магрибська франкомовна література не може бути створена європейською свідомістю. Вона вимагає погляду зсередини, що формується від самого народження, передається через кров і культуру специфічного суспільства. Натомість, безсоромність іншої мови часто сприяє девуалізації страждань, мрій, образів, секретів [13, с. 804]. Література настільки нерозривно пов'язана зі своїм народом-автохтоном, з його долею, що не дає нам можливості вишикувати в один ряд з магрибськими письменниками європейців, що належать до літературного напрямку п'е-нуарів, якою самовідданою не була б їхня любов до країни, де вони народилися. Дана літературна течія почала інтенсивно розвиватися у 30-ті роки минулого сторіччя в Алжирі. Навіть такі твори, як: «*Jeunesse de la Méditerranée*» Габрієля Одізіо, «*Noces*» або «*L'Etranger*» Альбера Камю, «*Hauteurs de la ville*» або «*Saison violente*» Еманюеля Роблеса, «*Oliviers de la justice*» Жана Пелагрі, поезія Жана Сенака, що є одними з кращих зразків франкомовної літератури з домінуючою ідеєю алжирської незалежності, не можуть належати національній літературі. Однак це в жодному випадку не принижує важливості вищеназваних письменників і значення їх творів.

Зі сказаного, проте, зовсім не впливає, що магрибськими письменниками є лише араби та мусульмани. Цивілізація Магрибу формувалась під впливом арабо-мусульманської культури протягом трьохсот років. Численні вторгнення, і, як наслідок, змішування народів стародавніх земель, їх культур і світоглядів стали причиною двозначностей, відмінностей, протиріч. Письменники, – вихідці зі старого берберського субстрату

(наприклад, Мулуд Фераун або Мулуд Маммері), – на відміну від романістів зі старих арабських міст (Катеб Ясін, Тахар Бен Джелун), не мали ні того ж джерела натхнення, ні тієї ж концепції літературного бачення. Хоча, зрозуміло, єдиним фундаментом для літературних постатей залишається Іслам. Для літературної діяльності згаданих митців він був не лише релігією, а соціо-культурологічним підґрунтям, особливо в 50-70-ті роки, коли політика набувала релігійного відтінку. З іншого боку, магрибська література пишеться творами християнських (Малек Уарі чи Жан Амруш) та іудейських (тунісець А.Меммі та марокканець Едмонд Ель Малех) авторів.

Саме спільне поняття автохтонії забезпечує гомогенність різноманітної літератури письменників Магрибу, тобто таке поняття, що не зводиться до примітивної ідеології націоналістичних зазіхань. Письменники-магрибці чітко усвідомлюють приналежність до однієї землі, спільного простору, суспільства, що формувалася упродовж тривалого періоду історії, заснованого на стародавніх звичаях і традиціях. Вказане почуття приналежності виконало важливу роль у формуванні реакції, спрямованої проти зовнішньої загрози (французької зокрема). Народження франкомовної автохтонної літератури співпало з періодом посилення вимог націоналістичного забарвлення в усіх країнах Магрибу. Її розвиток під час війн за незалежність не є випадковістю. Але, на наш погляд нелогічно та не варто звужувати поняття магрибської однодумності лише до політичного чи ідеологічного значення. Слід глибше вивчити аспект трансформації колективної особистості, в якій індивідуальне «я» письменника шукає свого місця. Тема пошуку особистості (як на своїй власній землі, так і у вигнанні) є однією з основних у магрибській літературі. На нашу думку, це пояснюється тим, що людині простіше визначити та усвідомити важливість свого коріння, своїх витоків, культури, етнічної самоідентифікації поза межами Батьківщини. Тому досить численними виявились магрибські романи, присвячені частково чи повністю – проблемам еміграції: «Козли» Дріса Шрайбі, «Земля та кров» Мулуда Ферауна, «Зоряний полігон» Катеба Ясіна, «Абель» Мохамеда Діба, «Любов, фантазія» А.Джебар.

Як бачимо, розвиток франкомовної магрибської літератури ХХ сторіччя заслуговує на увагу науковців, оскільки змінились географічні межі самого Магрибу. Він налічує сьогодні не лише три держави – Алжир, Марокко та Туніс, – але й країну, що простягається по інший бік Середземного моря, – Францію, яка сьогодні соціально перевантажена магрибськими іммігрантами. Імміграція сприяє розвитку нових явищ у літературному процесі Франції, екстраполюючись і на європейську культуру, в якій значне місце посідає арабський субстрат. Відбувається і зворотній процес: змінюється характер власних культур. Взаємодія, метисизація, діалог культур є невід'ємною характеристикою сучасності; їх неможливо ігнорувати, зупинити, а слід лише вивчати і репрезентувати якомога об'єктивніше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексис Жак-Стефен. Куда идет роман? // Литература стран Африки. – М.: Наука, 1966. – С. 69-94.
2. Ализаде Э.А., Асадуллин Ф.А., Прожогина С.В., Юнусов К.О. Литература Туниса (История национальных литератур стран Магриба в трех книгах: Алжир, Марокко, Тунис). – М.: Наука, 1993. – 242 с.
3. Гладкий Ю.Н. Африка. Проблемы регионально развития / отв. ред. Ю.Д.Дмитриевский. – Л.:Наука, 1979. – 192 с.
4. Джугашвили Г.Я. Литература на французском языке // Котляр Е.С., Тимофеев И.В., Куделин А.Б. Литературы Африки. – М.: Высшая школа, 1979. – С. 128-139
5. Затонский Д. Искусство романа и ХХ век. – М.: Художественная литература, 1973. – 534 с
6. Левин З.И. Общественная мысль на Востоке. Постколониальный период. – М.: Восточная литература РАН, 1999. – 198 с.
7. Обладатель кубка. Современная алжирская проза: Сборник. Пер. с фр. Составл. и предисл. С.Прожогиной. – М.: Радуга, 1989. – 446 с.
8. Прожогина С.В. От Сахары до Сены: Литературное пространство франкоязычных магрибинцев в ХХ веке. – М.: «Восточная литература» РАН, – 2001. – 486 с.

9. Прожогина С.В. Рубеж эпох – рубеж культур. – М.: Наука, 1984. – 281 с.

10. Сиваченко Г.М. Проблема постмодернізму в словацькій прозі 60-80-х рр: Дис... канд. філол. наук: 10.01.04., 10.01.08. – К., 1992. – 348 с.

11. Улюра Г.А. Жіноча творчість як чинник вестернізації в російській літературі XVIII століття): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.02 / НАН України Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка. – К., 2002. – 20 с.

12. Філоненко С.О. Концепція особистості жінки в українській прозі 90-х років XX століття (феміністичний аспект): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01. / Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2003. – 18 с.

13. Accad. Evelyne. Assia Djebar's contribution to arab women's literature: rebellion, maturity, vision // World Literature Today, 0196-3570, September 1, 1996, Vol. 70, Issue 4 p. 800-811

14. Dejeux. Jean. Littérature maghrébine de langue française. Sherbrooke, Naaman, 3e éd. 1980.

15. Djebar Assia. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 2000: Ansprachen aus Anlass der Verleihung. – Frankf./M, 2000. – 79 s.

16. Khatibi Abdelkebir. Le roman maghrébin. –P. : François Maspero, 1968. – 146 p.

17. Memmi Albert. Anthologie des écrivains maghrébins d'expression française. –Grasset, Paris, 1960. 540 p.

18. Noiray Jacques Littératures francophones: Le Mahreb. – Belin, 1996. – 190 p.

И. ЛОГВИНОВ

МАГРИБСКАЯ ВЕРСИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ

В статье речь идет об амбивалентности концепта магрибской франкоязычной литературы, исследованы основные этапы ее развития и особенности проблематики. Исследование подчеркивает основную черту магрибской франкоязычной литературы: поиски идентичности.

Ключевые слова: магрибская франкоязычная литература, автохтонность, идентичность.

I. LOGVINOV

MAGHREBIAN VERSION OF THE NATIONAL SELF-IDENTIFICATION

This article deals with the ambivalence of the Maghrebian francophone literature, highlights main stages of its development. The research singles out the main feature of Maghrebian francophone literature: search for self-identity.

Key words: Maghrebian francophone literature, authenticity, identity

УДК 811.111'373.611-115

Алла ЛЯШИНА

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СУФІКСАЦІЇ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЗНАЧЕННЯ ЇХ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПОЛІТОЛОГІЇ

У статті висвітлено деякі особливості функціонування системи суфіксації сучасної англійської мови у наукових текстах з політології та значення їх у навчанні перекладу. Установлено, що вивчення специфіки суфіксального словотворення в науковому стилі має принципове значення для раціональнішого відбору інвентаря суфіксів і тих суфіксальних моделей, знання яких сприяє швидшому засвоєнню лексики іноземної мови, що належить до тієї чи іншої галузі знань.

Ключові слова: суфікс, суфіксальна модель, словотворення, науковий стиль, інвентар суфіксів, продуктивність, уживаність, сполучуваність.

Як показує історія науки, вивчення елементів, а відтак і структури об'єкта, є, хоча важливим і необхідним, але тільки початковим етапом наукового пізнання. Наступним кроком виступає аналіз його функціонування. У процесі функціонування мовні одиниці не тільки активізують свої потенційні можливості, але й характеризуються здатністю приймати ще додаткові (функціональні) риси, які проявляються саме у процесі комунікації [18, с.252].